

Jarosław Durka

Korespondencja dyrekcji fabryki papieru w Myszkowie z zarządami Standard-Nobel w Polsce S.A. i Vacuum Oil Company S.A. w latach 1928-1939. Materiały do dziejów przemysłu paliwowego w Polsce

Rodzina właścicieli myszkowskiej fabryki papieru, Steinhagenów, przybyła w latach trzydziestych XIX wieku na ziemię Królestwa Polskiego pod zaborem rosyjskim z Prus Wschodnich. Początkowo byli administratorami dóbr ziemskich. Rozsławił ich Artur Steinhagen, który po ukończeniu wyższej szkoły w Kluczborku pracował w fabryce papieru „Robert Staenger” w Pabianicach i postanowił spróbować szczęścia w gwałtownie wtedy rozwijającym się przemyśle. W 1894 roku założył spółkę komandytową z Ludwikiem Wehrem, by w kolejnym roku na zakupionych od Józefa i Romana Bauerertzów gruntach uruchomić fabrykę papieru w Mijaczowie z adresem przystanku, a następnie dworca kolejowego – Myszków.

W kolejnych latach papiernia systematycznie rozwijała się. Przybywały nowe obiekty przemysłowe, zwiększano produkcję i zatrudnienie, pomnażał się kapitał zakładowy spółki. W 1907 roku kierownictwo papierni objęli bratankowie Artura Steinhagena – Henryk i Aleksander Władysław. Następnie spółkę komandytową przekształcono w spółkę akcyjną. Uruchamiano kolejne maszyny papiernicze i wybudowano bocznice kolejową. W niepodległej Polsce Steinhagenowie kontynuowali rozwój fabryki, byli też już rodziną całkowicie spolonizowaną. W 1923 roku dyrektorem naczelnym papierni został Stefan Steinhagen, który ukończył studia na Wydziale Papierniczym w Darmstad. Kontynuował politykę inwestycyjną swoich poprzedników¹.

1 Zob.: M. Nita, *Tereny przyszłego miasta Myszków do 1918 r.*, [w:] K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkciem, *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*. Myszków 2010, s. 47-82; Tenże, *Przemiany gospodarcze w latach 1918-1939*, [w:] K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkciem, *Po obu stronach Warty...*, s. 193-230; Tenże, *Fabryka papieru w Myszkowie w latach 1894-1939*, „Przegląd Papierniczy” 1998, nr 8; M. E. Steinhagen, *Krushowie. Historia rodu*. Łódź 2003, s. 102-104; Taże, *Krushowie, Knothowie i Steinhagenowie – twórcy przemysłu włókienniczego i papierniczego w Polsce i ich wpływ na infrastrukturę i rozwój kulturowy Pabianic, Tomaszowa Mazowieckiego i Myszkowa*, [w:] *Rola przedsiębiorców i bankowców w kształtowaniu kultury miejskiej w Polsce XIX-XX w.* Red. G. Grabowska, A. Stawarz. Rybnik-Warszawa 2003, s. 97-118; Taże, *Steinhagenowie. Historia ze smakiem*. Warszawa 2005, s. 34-89; „*Steinhagen i Saenger*” *Fabryki Papieru i Celulozy*,

W drugiej połowie lat dwudziestych rozwijająca się firma potrzebowała własnej stacji benzynowej. Wykorzystanie silników spalinowych w niektórych urządzeniach (np. pompy wodne) spowodowało gwałtowny wzrost zużycia benzyny. W konsekwencji doprowadzono do porozumienia między dyrekcją myszkowskiej papierni a przedstawicielami koncernu Standard-Nobel w Polsce. Postanowiono wypożyczyć zbiornik i wybudować stację benzynową na terenie fabryki.

Firma Standard-Nobel S.A. była pionierem przemysłu paliwowego w Polsce. Jej początki sięgają historii słynnej rodziny szwedzkich przemysłowców, Noblów i utworzonej w 1919 roku Spółki Akcyjnej Towarzystwo Przemysłu Naftowego Bracia Nobel w Polsce. Przedmiotem działalności tej spółki było wydobycie ropy w kupionym w 1920 roku zagłębiu borysławskim (w Mrażnicy, Ratoczyniu i Horodyszczu), jej przetwórstwo w rafinerii w Libuszy, a także handel produktami ropopochodnymi. W tym celu zwiększono możliwości transportu towarów i rozbudowywano sieć dystrybucyjną. W 1920 roku część akcji przejął Standard Oil Company, dysponujący dobrze rozwiniętą siecią handlową w byłym zaborze pruskim. W 1925 roku nastąpiła fuzja z Olej Skalny S.A. i utworzono Standard-Nobel w Polsce S.A. Zwiększono obszar eksploatacji złóż ropy naftowej o zagłębie bitkowskie i Piaseczną. Kopalnie wyposażano w coraz nowocześniejsze urządzenia a dystrybucję w dużej mierze oparto o możliwości żeglugi na Wiśle. Standard-Nobel w Polsce jako pierwsza spółka rozpoczęła budowę ulicznych stacji benzynowych. W latach dwudziestych powstało ich ponad trzysta².

W okresie wielkiego kryzysu gospodarczego rynek wymagał konsolidacji sił. Uczyniły to zarówno spółka papiernicza, jak i paliwowa. W 1930 roku, przeprowadzono fuzję Steinhagen Wehr i S-ka z firmą „Robert Staenger”, posiadającą papiernię w Pabianicach i Włocławku. Powstała firma Steinhagen i Saenger, Fabryki Papieru i Celulozy S.A. z siedzibą w Warszawie. Wykorzystano tutaj także powiązania rodzinne. Prezesem Zarządu został Henryk Steinhagen, wiceprezesem Stefan Steinhagen. W Myszkowie dyrektorami byli Aleksander Władysław Steinhagen i Karol Steinhagen, w Pabianicach Aleksander Knothe, brat Marii Steinhagen, a we Włocławku Feliks Steinhagen. Powstała spółka była najsilniejsza w swojej branży w Polsce. Przy czym nadal ją rozbudowywano i unowocześniano. Posiadała szeroką ofertę produkowanych przez siebie

Spółka Akcyjna, „Rocznik Polskiego Przemysłu i Handlu” 1932. Oprac. T. Szober, poz. nr 4434; H. Rydygier, *Historia Fabryki Papieru w Myszkowie oraz „S.A. Steinhagen i Saenger, Fabryki Papieru i Celulozy”*, „Przegląd Papierniczy” 1978, nr 5; J. Durka, *Steinhagenowie – twórcy przemysłu papierniczego w Myszkowie*, „Gazeta Myszkowska” z 19.11.2004, s. 16; Tenże, *Ziemia Obiecana, czyli jak powstało miasto Myszków*, „Gazeta Myszkowska” z 21.07.2006, s. 20.

2 J. Skorupski, *Standard-Nobel w Polsce S.A.*, [w:] *Wirtualne Muzeum Papierów Wartościowych. Akcje polskie*, http://muzeum.waw.pl/data/ap040_info.html [dostęp: 20.07.2014 r.].

papierów: gazetowy, drukowy, offsetowy, afiszowy, przebitkowy i pakowy. W latach 1930-1934 spółka wchodziła w skład kartelu Centropapier, który miał chronić interesy wszystkich polskich papierni. Przewodniczącym jego Rady Nadzorczej był Henryk Steinhagen. Natomiast w 1931 roku nastąpiło połączenie amerykańskiego Standard Oil S.A. z Socony-Vacuum Corporation S.A.³ W 1937 roku Vacuum Oil Company S.A. przejęła Standard-Nobel w Polsce S.A.

Prezentowane dokumenty pochodzą z prywatnej kolekcji autora artykułu, który otrzymał je od jednego z mieszkańców Myszkowa, pragnącego zachować anonimowość. Dokumenty te ocalono od zniszczenia w okresie przekształceń własnościowych papierni w drugiej połowie XX wieku. Dotyczą umowy pomiędzy właścicielami fabryki papieru, firmy świetnie prosperującej, a koncernem naftowym Standard-Nobel w Polsce S.A. (następnie Vacuum Oil Company S.A.) w sprawie organizacji stacji benzynowej na terenie papierni. Dokumenty te pozwalają uzyskać wiedzę na temat takich zagadnień jak: dystrybucja paliw w Polsce w przedsiębiorstwach w dwudziestoleciu międzywojennym, kształtowanie stosunków własnościowych w zakresie funkcjonowania stacji benzynowych, system prawny na jaki powoływano się przy legalizowaniu umów w tym zakresie, wreszcie – wyposażenie tych stacji.

Dokument nr 1

Myszków, dnia 30. X. 1928 r.

STANDARD-NOBEL W POLSCE

Spółka Akcyjna

^{4a}Warszawa^a

Al. Jerozolimskie⁵ 57.

Niniejszym prosimy WPańców o bezpłatne wypożyczenie nam pompy benzynowej na miarę litrową wraz z wszystkimi częściami dodatkowymi i rezerwoarem, co wszystko stanowić będzie wyłączną Ich własność, a oddane nam zostanie do używania wyłącznie w celu przechowywania benzyny, dostarczonej nam przez WPańców dla naszego użytku według następującego spisu:

3 Dzisiaj „Mobil Corporation”. Zob.: *Mobil Corporation*, [w:] <http://www.britannica.com/EB-checked/topic/386773/Mobil-Corporation#ref253079> [dostęp 21.07.2014 r.].

^{4aa} Podkreślone.

⁵ W oryginale: „Jerozolimska”.

1. Dystrybutor benzynowy system G.& B.	wartości	zł. 2.500.- w zlocie
2. Zbiornik podziemny o pojemności	„	„ 1.500.- „
3. Rurociąg i części składowe	„	„ 750.- „
4. Montaż, roboty ziemne itd.	„	„ 750.- „
		zł. 5.500.- w zlocie

wartości ogólnej w złotych w zlocie 5.500. – pięć tysięcy pięćset na warunkach następujących:

1. Powyższa pompa benzynowa znajdować się będzie w Myszkowie na terenie posesji fabryki papieru Steinhagen, Wehr i Spółka.
2. Bez zgody WPanów nie wolno nam pompy tej ani usuwać ani zaprowadzać w niej jakichkolwiek zmian.
3. Obowiązani jesteśmy zaopatrywać się w benzynę, dostarczoną wyłącznie za pośrednictwem WPanów, wybierając nie mniej jak 1000 litrów miesięcznie, po cenach syndykatowych składowych loco skład w Sosnowcu.
4. Obowiązujemy się dbać o wypożyczoną nam kompletną pompę benzynową, zapobiegając jej zniszczeniu lub uszkodzeniu. Wszelkie uszkodzenia i w ogóle reperacje nie pochodzące z normalnego zużycia, ciężą na nas. W razie utraty pompy benzynowej lub też części instalacji z jakiegokolwiek powodu, obowiązani będziemy zwrócić WPanom całkowitą ich wartość według wyżej wymienionego spisu i szacunku.
5. W razie przelania naszego przedsiębiorstwa w inne ręce, obowiązani będziemy zawiadomić WPanów o tem niezwłocznie z wymienieniem nazwiska, imienia i adresu nowonabywcy, jego zaś za pokwitowaniem uprzedzić, że pompa benzynowa jest własnością WPanów, i że na dalsze jej użytkowanie winien on wyjednać zezwolenie WPanów.
6. Tak samo obowiązani będziemy zawiadomić WPanów w razie opuszczenia przez nas miejsca, w którym pompa benzynowa będzie umieszczona, wskutek ustąpienia składu lub też z jakiegokolwiek bądź innego powodu, w razie zaś śmierci naszej względnie likwidacji naszej, prawa niniejszego stosunku na następców naszych nie przechodzą (art. 1879 K.C. [Kodeksu Cywilnego – przyp. J.D.]
7. Zastrzegamy sobie prawo zwrotu WPanom kompletnej ich pompy benzynowej z tem zastrzeżeniem, że musimy WPanów zawiadomić o tem listem poleconym co najmniej na 15 dni naprzód.
8. Koszty ewentualnego usunięcia pompy benzynowej ponoszą WPanowie, jednak doprowadzenie do pierwotnego stanu miejsca, gdzie ustawiona była pompa, ciężą na nas.

9. WPanom przysługuje prawo usunięcia pożyczonej nam pompy benzynowej każdego czasu bez jakiegokolwiek wezwania i postawienia nas w zwłocę i bez jakichkolwiek innych formalności prawnych.
10. Wszelkie przepisy prawne i administracyjne oraz czynności eksploatacyjne wykonywane będą przez nas na nasz koszt i na naszą wyłączną i całkowitą odpowiedzialność za ewentualne wypadki i szkody, wyrządzone pośrednio lub bezpośrednio wszelkim osobom, lokalom lub przedmiotom podczas znajdowania się w naszym posiadaniu pompy benzynowej WPanów.
11. W razie uchybienia przez nas któremukolwiek z powyższych warunków umowa niniejsza uważać się będzie za rozwiązaną z naszej winy, siłą samego faktu uchybienia i obowiązani będziemy: 1. natychmiast zwrócić WPanom Ich pompę benzynową, bez wezwania i stawienia nas w zwłocę, 2. zapłacić WPanom w przeciągu 14 dni karę umowną w wysokości 1000 zł. nie ulegającą ani zmniejszeniu, ani uzależnieniu od poniesienia przez WPanów szkód i strat czy to w zasadzie, czy pod względem ich wysokości. W razie zaś opóźni[eń lub ania – dalej słowo nieczytelne – przyp. J. D.] przez nas zwrotu pompy benzynowej obowiązani będziemy płacić WPanom po zł. 20.- za każdy dzień zwłoki.
12. Wszelkie spory wynikać mogące z niniejszego stosunku umownego podlegać będą jurysdykcji sądów w Warszawie, przyczem miejsce prawne dla skutków tego aktu obieramy w Warszawie, Al. Jerozolimskie 57. w biurze T-wa Standard-Nobel.

Oczekujemy potwierdzenia niniejszego listu i pozostajemy

z poważaniem

I – I I – I

Do

STANDARD–NOBEL w POLSCE S.A.

^{9a}Warszawa^a

Al. Jerozolimskie¹⁰ 57.

Potwierdzając odbiór od WPanów niżej wymienionego zbiornika do nafty wraz z armaturą, przyznaję niniejszym, że zbiornik ten stanowi własność WPanów i został mi wypożyczony bezpłatnie, wyłącznie w celu przechowywania w nim nafty, dostarczanej mi przez WPanów na sprzedaż.

Bez zgody WPanów nie wolno mi usuwać tego zbiornika, ani zaprowadzać w nim jakichkolwiek zmian lub reparacji. Przepisane ustawowo wzorcowanie, należącej do tego zbiornika miary szklanej, obowiązany jestem skutecznie moim kosztem własnym.

Zobowiązuję się:

1. zaopatrywać się w naftę, pochodzącą wyłącznie od WPanów;
2. przechowywać wypożyczony mi zbiornik w całości i w stanie zdatnym do użytku i w takim samym stanie zwrócić WPanom niezwłocznie na każde ich żądanie – bez prawa do jakiego bądź odszkodowania;
3. w razie przelania mego przedsiębiorstwa w inne ręce, zawiadomić WPanów o tem niezwłocznie z wymienieniem nazwiska, imienia i adresu nowonabywcy – jego zaś za pokwitowaniem uprzedzić, że zbiornik jest własnością WPanów i że na dalsze jego użytkowanie winien on wyjednać zezwolenie WPanów.

W razie niedotrzymania przeze mnie któregokolwiek z powyższych zobowiązań, obowiązany będę niezależnie od natychmiastowego zwrotu WPanom Ich zbiornika, bez wezwania i stawiania mnie w zwłocę, zapłacić WPanom odszkodowanie całkowite poniesionych przez Nich szkód i strat, w każdym zaś razie nie mniej jak równowartość 500 litrów (pięćset litrów) nafty.

6 Pieczętka o treści „ZWROT SOSNOWIEC”.

7 Pieczętka o treści „Kartoteka”.

8 Wybity numer 615, a poniżej pismem odręcznym, przekreślone numery 2756 i 476.

^{aa} Podkreślone.

10 W oryginale: „Jerozolimska”

Wszelkie następstwa wyżej wymienionych stosunków między mną i WPanami podlegać będą przepisom prawa, ^{11b}obowiązującego w b.[yłym – przyp. J.D.] zaborze pruskim^b – i jurysdykcji sądów w ^{12c}Sosnowcu^c.

Jednakże dla wszelkich ewentualnych wezwań do WPanów, Sądowych względnie od Komorników, obowiązany będę wskazywać Sądowi, względnie Komornikowi wyżej wskazany adres siedziby WPanów: Warszawa, Al. Jerozolimskie N° 57¹³.

^{14c}–^c zbiornik sklepowy na ^{15c}–^c litrów kompletny z ^{16c}–^c miarą szklaną na ^{17c}–^c ltr.

^{18c}1^c zbiornik piwniczny na ^{19c}680^c litrów z kompletnym urządzeniem do mierzenia na ^{20c}1^c ltr. pompa skrzydłowa ^{21c}961^c. ²²

^{23c}–^c mtr. rury ołowianej 38/44 mm. (rura do napełniania)

^{24c}2^c mtr. rury ołowianej 18/24 mm. (rura ssąca)

^{25c}4^c mtr. rury ołowianej 10/14 mm. (rura przelewowa)²⁶

dnia ^{27c}29 stycznia^c 192^{28c}9^c r.

11^{bb} Skreślone.

12^{cc} Pismem odręcznym.

13 W oryginale „Jerozolimska”.

14^{cc} Pismem odręcznym.

15^{cc} Pismem odręcznym.

16^{cc} Pismem odręcznym.

17^{cc} Pismem odręcznym.

18^{cc} Pismem odręcznym.

19^{cc} Pismem odręcznym.

20^{cc} Pismem odręcznym.

21^{cc} Pismem odręcznym.

22 Pieczętka: „Skreślono z ewidencji”.

23^{cc} Pismem odręcznym.

24^{cc} Pismem odręcznym.

25^{cc} Pismem odręcznym.

26 Pieczętka odnosząca się do całego dokumentu: „NIEWAŻNY”.

27^{cc} Pismem odręcznym.

28^{cc} Pismem odręcznym.

Podpis ^{29c}St. Steinhagen^{c30 31}

Adres ^{32c}Steinhagen, Wehr i S-ka^c
(Miejscowość, ulica i Nr domu)
^{33c}Myszków^c

^{34c}Sosnowiec^c

Dokument nr 3

STAROSTA POWIATOWY W ZAWIERCIU Zawiercie, dnia 13 lutego 1929 r.
L.1671/29

Do
S-ki Akc. Steinhagen, Wehr i S-ka
Fabryka Papieru
w Myszkowie

Przesyłam do wiadomości dołączając 1 egz. planów i 1 egz. opisu technicznego.

STAROSTA POWIATOWY

^{35a}Langert^a

/-/ ^{36b}Fr. Langert^{b37}

^{29c} Pismem odręcznym.

30 Stefan Steinhagen (1892-1939). Dyrektor fabryki papieru w Myszkowie, jeden z przedstawicieli rodziny fabrykantów. W 1918 roku oficer I Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego, a później do 18 października 1921 roku oficer 3. Pułku Ułanów w Tarnowskich Górach i uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. W 1928 roku kupił majątek ziemski Cielętniki. Podczas II wojny światowej – szef Wydziału Intendentury Ogólnej Straży Obywatelskiej Warszawy przy urzędzie prezydenta miasta Stefana Starzyńskiego. Zginął 26 września 1939 roku, pełniąc swoje obowiązki podczas bombardowania Warszawy. Zob.: M. E. Steinhagen, *Steinhagenowie. Historia ze smakiem...*, s. 53-95.

31 Znaczek opłaty skarbowej (z godłem państwowym) o nominale 20 groszy i pieczętka o treści: Spółka Akcyjna „Steinhagen, Wehr i S-ka” fabryka papieru w Myszkowie.

^{32c} Pismem odręcznym.

^{33c} Pismem odręcznym.

^{34c} Pismem odręcznym.

^{35aa} Podpis odręczny.

^{36bb} Pieczętka.

37 Franciszek Langert sprawował funkcję wicestarosty. W latach 1930-1934 był kierownikiem Tym-

Dokument nr 4

STAROSTA POWIATOWY W ZAWIERCIU Zawiercie, dnia 13 lutego 1929 r.

L.1671/29

Standard-Nobel

- zezwolenie na urządzenie
i uruchomienie stacji benzynowej
w Myszkowie

Do

Zarządu Firmy Standard-Nobel

w Polsce S-ka Akc.

w Warszawie

Al. Jerozolimskie L.57.

W załatwieniu podania z dnia 17 listopada 1928 r. L. 67508 w sprawie zezwolenia na urządzenie i uruchomienie stacji benzynowej w Myszkowie, na zasadzie art. 14 i zgodnie z art. 28 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym /Dz.Ust.R.P.N.53 poz.468/ zatwierdzam niniejszem przedłożony przy podaniu projekt urządzenia w Myszkowie stacji benzynowej i zgodnie z decyzją Komisji zezwalam Panom na urządzenie i uruchomienie w obrębie Fabryki S-ki Akc. Steinhagen, Wehr i S-ka, Fabryka Papieru w Myszkowie dla wyłącznego użytku tejże Fabryki, stację benzynową ze zbiornikiem podziemnym o pojemności 2500 litrów, pod następującymi warunkami:

1. aby stacja benzynowa urządzona była ściśle wg zatwierdzonego planu i przy zastosowaniu przepisów zawartych w § 10 i w rozdziale III C, 2 ust. a, b, c, d, Rozporządzenia Ministrów: Przemysłu i Handlu, Pracy i Opieki Społecznej oraz Spraw Wewnętrznych z dnia 13 kwietnia 1928 r. /Dz.Ust.R.P.N.53 poz. 508/
2. aby urządzenie stacji benzynowej nastąpiło za zgodą i w porozumieniu z firmą S-ka Akc. Steinhagen Wehr i S-ka,
3. aby stosowano się do istniejących i mogących w przyszłości obowiązywać przepisów o przechowywaniu nafty i produktów jej destylacji.

Powyższe zezwolenie, zapisane we właściwym rejestrze pod L.b. 4 – ważne

czasowego Zarządu Miejskiego w Zawierciu, a w styczniu 1936 roku został przeniesiony do Urzędu Wojewódzkiego w Łucku. Zob.: J. Abramski, *Zawiercie. Studium monograficzne*. Zawiercie 1994, s. 292.

jest aż do odwołania i trzeciej osobie odstąpione być nie może.

1 egz. zatwierdzonego planu i 1 egz. opisu technicznego załączam.

Koszta Komisyjne wynoszą zł. ^{38a}14.94^a przeto pozostałą resztę z depozytu w sumie ^{39a}zł. 35.06^a przesyłam Panom jednocześnie przekazem pocztowym.

Tytułem opłaty stempłowej od niniejszego zezwolenia proszę nadesłać tut.[ej-szemu – przyp. J. D.] Starostwu znaczek stempłowy na 3 zł. W terminie do dni 14.

O uruchomieniu stacji benzynowej należy mnie zawiadomić.

zał.

-STAROSTA POWIATOWY

/-/ ^{40b}Fr. Langert^b

^{38aa} Pismem odręcznym.

^{39aa} Pismem odręcznym.

^{40bb} Pieczętka.

Dokument nr 5

^{41a}ODPIS^a

Standard-Nobel w Polsce

Sp. Akc.

^{42a}Spis inwentarza stacji benzynowej^a

Nr. 1361/22 w Myszkowie

Sporządzony w dn. 31 XII 1935 r.

Wg ewidencji centrali.

^{43b} Przedmiot	Ilość ^b
^{44a} A. Instalacja stacji benz.[ynowej – przyp. J. D.] ^a	
Dystrybutor typu GBT 3177	1
Klosz reklamowy z 2 szkl.[ami – przyp. J.D.]	1
Wąż spustowy 1” z końc.[ówką – przyp. J. D.]	1
Końcówka zlewowa do węża	1
Kłódka mosiężna	2
Słupy żelazne	-
“ drewniane	-
^{45a} B. Zbiornik i Rurocjągi ^a	
Zbiornik Typu F. 4 poj. 2500 l.	1
Zawór ⁴⁶ zwrotny	-
Rurocjągi podziemne	-
Studzienka wewn[ętrzna – przyp. J. D.]	-
“ zewn. [ętrzna – przyp. J. D.]	-

^{41aa} Podkreślone.

^{42aa} Podkreślone.

^{43bb} Podkreślone – inwentarz sporządzono w dwóch kolumnach: w pierwszej działy od A do C, w drugiej działy od D do E.

^{44aa} Podkreślone.

^{45aa} Podkreślone.

⁴⁶ W oryginale „zawur”.

Kłódki do studzienki wewn. Yale	2
Klucz ‘ ’ zewn.	2
Siatki bezpieczeństwa	2
Klucz do studn. wewnętrz.	2

^{47a}C. Instalacje⁴⁸ elektryczne^a

a/ świetlna

Licznik elektr.[yczny – przyp. J. D.] na prąd -

Szafka do liczn.[ika – przyp. J. D.] -

Żarówki elektr. -

Wyłącznik elektr. -

Kabel podziemny -

Mufa kablowa końcowa -

‘ ’ złączowa -

b/ dzwonek

Dzwonek -

Transformator -

Baterie -

Przycisk dzwonekowy -

Kabel podziemny -

Linia⁴⁹ powietrzn.[a – przyp. J. D.] -

Słup drewniany z izolat.[orami – przyp. J. D.] -

^{50a}D. Urządzenia olejowe^a

Wózek olejowy z pomp. -

Baryłka olejowa⁵¹ o poj.[emności – przyp. J. D.] 50 l. -

Stojak do zbiorn.[ika – przyp. J. D.] olej.[owego – przyp. J. D.] -

Zbiorniki olejow. O poj. 40 l. -

^{47aa} Podkreślone.

⁴⁸ W oryginale: „instalacie”.

⁴⁹ W oryginale: „linja”.

^{50aa} Podkreślone.

⁵¹ W oryginale: „plejowa”.

Kompresorek -
Książeczka⁵⁸ instrukcyjna 1

Zdał Odebrał
podpis: podpis:

Stan techniczny przedmiotu należy określić: „D” – dobry, „N” – do naprawy, „Z” – złom, szmelc.

^{59a}Otrzymują:^a Oryginał i jeden odpis niniejszego spisu inwent.[arzowego – przyp. J. D.] należy przesłać do centrali, jedną odbitkę zatrzymuje zdający, jedną odbitkę – odbierający, jedną odbitkę – skład rejonowy.

^{60a}Wydz.[iał – przyp. J. D.] Adm.[inistracyjny – przyp. J. D.]^a
21 II 1936 r.

Dokument nr 6

VACUUM OIL COMPANY S.A. Warszawa, dnia 2 sierpnia 1937 r.

61

^{62a}OKÓLNIA DLA STACJI BENZYNOWYCH RO 1.^a

^{63a}Dot.: przejęcia organizacji Standard-Nobel.^a

W związku z przejęciem przez firmę naszą organizacji Standard-Nobel z dniem 1 sierpnia r.b.[roku bieżącego – przyp. J. D.] poszczególne Biura Sprzedaży f.[irmy – przyp. J. D.] Standard-Nobel zostały zlikwidowane i wszystkie sprawy handlowe dotychczas załatwiane przez te biura z WPanami zostaną scentralizowane w n/Biurze [naszym Biurze – przyp. J. D.] w Warszawie, ul. Piusa XI Nr. 10.

58 W oryginale: „ksjążeczka”.

59^{aa} Podkreślone.

60^{aa} Podkreślone.

61 Pieczęć o treści: „OTRZYMANO 11 VIII 1937 ZAŁATW.”

62^{aa} Podkreślone.

63^{aa} Podkreślone.

Sposób zaopatrywania w benzynę, a więc praca naszych baz zaopatrzenia, pozostały bez zmiany i mogą WPanowie nadal w tych sprawach bezpośrednio zwracać się po benzynę w dotychczasowy sposób do przydzielonych poprzednio punktów zaopatrzenia.

W sprawach bieżących remanentów mogą nadal WPanowie zwracać się do n/składów, które nadal są czynne w miejscowościach:

Warszawa	Łódź
Poznań	Kraków
Sosnowiec	Kalisz
Bydgoszcz	Włocławek

jako bazy zaopatrzenia w produkty, względnie materiały techniczne.

Celem podtrzymania bezpośredniego kontaktu handlowego z WPanami w terenie pracują nasi przedstawiciele, którzy w najbliższych dniach odwiedzą WPanów i którzy są upoważnieni przez nas do omawiania z WPanami wszelkich spraw, dotyczących sprzedaży benzyny i olejów automobilowych z pomp.

Przed tymi n/przedstawicielami odpowiedzialni są WPanowie za całokształt sprzedaży i należyte prowadzenie pomp. Prosimy więc sprawy omawiane dotychczas z przedstawicielami Biur Sprzedaży f. Standard-Nobel omawiać z naszymi przedstawicielami rejonowymi, a w razie niemożności natychmiastowego skomunikowania się z n/przedstawicielem w sprawach pilnych, mogą WPanowie zwracać się bezpośrednio do n/Wydziału Sprzedaży w Warszawie, ul. Piusa XI Nr. 10.

Przy kierowaniu korespondencji do Warszawy należy na listach umieszczać w górnym rogu znak „S-”.

Co do marki, pod jaką będzie prowadzona sprzedaż n/produktów z pomp, to nadal prowadzić będziemy benzynę Standard, a na niektórych stacjach równolegle paliwo „Es”, żadnych więc zmian marki handlowej przy tych produktach nie wprowadzamy.

./.

^{64a}Str. 2-ga okólnika RO 1 z dn. 2. VIII. 1937 r.^a

Duży nacisk natomiast kładziemy obecnie na sprzedaż MOBIL OIL i liczymy na znaczny wzrost sprzedaży MOBIL OIL przy pompach, prosimy zatem WPanów nie szczędzić w tym kierunku wysiłków.

^{64a}Podkreślone.

Czeki benzynowe f. Standard-Nobel nadal są ważne i prosimy, jak dotychczas, honorować takowe przy sprzedaży benzyny. Jednocześnie podajemy do wiadomości WPanów, że wypuściliśmy nasze czeki i wzór takiego czeku w załączeniu WPanom przesyłamy. Czeki te będą, tak jak dotychczasowe czeki f. Standard-Nobel, podpisywane wyłącznie przez p. Emila Janiszewskiego, na które prosimy zwrócić uwagę i czeki z tym podpisem honorować.

65

Raportowanie rozchodów benzyny wydanej na nasze czeki i sposób unieważniania ich winno być przeprowadzane w sposób analogiczny jak to ma miejsce z czekami f. Standard-Nobel.

Z poważaniem
VACUUM OIL COMPANY S.A.

66

^{67a}1 załącznik^a

WGr./IZ

Dokument nr 7

Do

VACUUM OIL COMPANY S.A.

^{68a}w Warszawie^a

ul. Moniuszki 10

Powołując się na pismo firmy STANDARD-NOBEL w POLSCE S.A. z dnia, którym firma ta zawiadamia nas o zamiarze odstąpienia WPanom użyczonej nam pompy benzynowej, zawieramy niniejszym na ten wypadek z WPanami porozumienie co do tej pompy i zaopatrzenia nas w benzynę przez WPanów na ściśle tych samych warunkach, jakie obowiązują obecnie w stosunku między nami, a firmą Standard-Nobel w Polsce S.A. w myśl naszego pisma

65 Pieczęć o treści: „VACUUM OIL COMPANY Spółka Akcyjna w/z Emil Janiszewski”

66 Podpis nieczytelny.

67^{aa} Podkreślone.

68^{aa} Podkreślone.

z dnia Porozumienie to stanie się skuteczne dopiero od dnia rozwiązania porozumienia z firmą Standard-Nobel w Polsce S.A., który firma ta z nami uzgodni. Na życzenie WPanów jesteśmy gotowi spisać wówczas z WPanami szczegółową umowę streszczającą warunki porozumienia w sposób zgodny z dotychczasowym sformułowaniem tych warunków w stosunku między nami a firmą Standard-Nobel w Polsce S.A.

Z poważaniem

Dokument nr 8

14 października 7[1937 – przyp. J. D.]

Vacuum Oil Company S.A.

^{69a}w Warszawie^a

ul. Piusa XI. Nr. 10

powołując się na punkt 2-gi umowy naszej z d. 30.X.1928 r. z firmą Standard Nobel w sprawie wypożyczonej nam pompy benzynowej, komunikujemy WPanom że pompa ta ze względu na przeprowadzone zabudowania, musi być jeszcze w bież.[ącym – przyp. J. D.] mies.[iącu – przyp. J. D.] przeniesiona z dotychczasowego miejsca na inne miejsce oznaczone na załączonym szkicu.

Prosimy przeto WPanów o łaskawe doniesienie nam, czy zmianę tę możemy sami uskutecznić, czy też ma ona się odbyć pod nadzorem WPanów.

Oczekując możliwie szybkiej wiadomości WPanów w tej sprawie pozostajemy

z poważaniem

^{70a}1 załącznik.^a

^{69aa} Podkreślone.

^{70aa} Podkreślone.

Dokument nr 9

TELEGRAMY: VACUUMTELEFON 551-96⁷¹

Vacuum Oil Company S.A.

Wydział Sprzedaży

HJ/Ch

72

73

74

PT. STEINHAGEN I SAENGER

Fabryki Papieru i Celulozy S.A.

^{75a}Myszków^a

71 Pismo na papierze firmowym.

72 Logo i reklama „GARGOYLE Produkty Smarne”.

73 Pieczęć o treści: „OTRZYMANO 21.X.1937 ZAŁATW.”.

74 Na lewym marginesie papieru firmowego umieszczono następujące informacje:

„RACHUNKI BIEŻĄCE:

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO W WARSZAWIE

KONTO POCZTOWEJ KASY OSZCZĘDNOŚCI W WARSZAWIE Nr. 12 560

RAFINERJA:

CZECHOWICE

STACJA DZIEDZICE

SKŁADY:

BYDGOSZCZ

GDAŃSK, SKŁAD MIEJSKI

GDAŃSK, SKŁAD ŻEGLUGI

GDYŃIA, SKŁAD ŻEGLUGI

ŁÓDŹ

LWÓW

POZNAŃ

WARSZAWA

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ PRODUKTÓW SOCONY VACUUM OIL COMPANY INC.

NEW YORK

RAFINERJE:

BAYONNE U.S.A.

OLEAN U.S.A.

PAULSBORO U.S.A.

ROCHESTER U.S.A.

WYROBY VAVUUM OIL COMPANY SĄ DO NABYCIA WE WSZYSTKICH MIEJSCOWOŚCIACH ŚWIATA”.

Poniżej umieszczono reklamę produktu Gargoyle „Mobiloil «A»”.

75^{aa} Podkreślone.

^{76b}Warszawa^b, 20 października 1937.

Moniuszki 10

^{77b}SKRYTKA POCZT. 241^b

Odpowiadając na list WPanów z dnia 14 bm.[bieżącego miesiąca – przyp. J. D.] uprzejmie zawiadamiamy, że zgadzamy się na przeniesienie wypożyczonej WPanom przez nas kompletnej stacji benzynowej z dotychczasowego miejsca na miejsce, oznaczone w nadesłanym szkicu, na terenie Fabryki WPanów.

Przeniesienie prosimy wykonać we własnym zakresie, przy czym WPanowie biorą na siebie całkowitą odpowiedzialność zarówno za całość instalacji – zgodnie z p.4 umowy z dn. 30 X 1928 r. – jak i za wszelkie szkody wyniknąć mogące z powodu przeniesienia stacji.

Z poważaniem
VACUUM OIL COMPANY
Spółka Akcyjna

78

^{76b} Wytłuszczone.

^{77b} Wytłuszczone.

78 Dwa podpisy nieczytelne.

Dokument nr 10

TELEGRAMY: VACUUM⁷⁹

Vacuum Oil Company S.A.

TC/J.S.

8081

82

79 Pismo na papierze firmowym.

80 Logo i reklama „GARGOYLE Produkty Smarne”.

81 Pieczęć o treści: „OTRZYMANO 25.I.1939 ZAŁATW.”.

82 Na lewym marginesie papieru firmowego umieszczono następujące informacje:

„TELEFONY:

CENTRALA 556-00

WYDZIAŁ PRAWNY 903-88

“ ZAKUPÓW 903-74

“ PERSONALNY 927-97

RACHUNKI BIEŻĄCE:

BANK POLSKI W WARSZAWIE

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO W WARSZAWIE

KONTO POCZTOWEJ KASY OSZCZĘDNOŚCI W WARSZAWIE Nr 12560

RAFINERJA:

CZECHOWICE

STACJA DZIEDZICE

SKŁADY:

BYDGOSZCZ

GDAŃSK, SKŁAD MIEJSKI

GDAŃSK, SKŁAD ŻEGLUGI

GDYNIA, SKŁAD ŻEGLUGI

KALISZ

KRAKÓW

LWÓW

ŁÓDŹ

LWÓW

POZNAŃ

RADOM

SOSNOWIEC

WARSZAWA

WŁOCŁAWEK

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ PRODUKTÓW SOCONY VACUUM OIL COMPANY INC.

NEW YORK

RAFINERJE:

BAYONNE U.S.A.

OLEAN U.S.A.

STEINHAGEN I SAENGER S.A.

Fabryka Papieru

^{83a}Myszków^a

Warszawa, dn. 24 stycznia 1939 r.

PIUSA XI. 10

SKRYTKA POCZT. 241

W związku ze zwrotem pod adresem naszego komisanta w Zawierciu wypożyczonego WPanom w swoim czasie zbiornika naftowego o pojemności 680 ltr – przy niniejszym zwracamy dla porządku złożoną nam deklarację na korzystanie z tego zbiornika.

Z poważaniem

VACUUM OIL COMPANY

Spółka Akcyjna⁸⁴

^{85a}1 zał.^a

F.480 (50.000 X. 38.)

SUMMARY

Materials include correspondence between the direction of a paper factory in Myszkow and boards Standard-Nobel in Poland SA and the Vacuum Oil Company SA in the years 1928-1939. They are an interesting source for the history of the oil industry in Poland. Represent the negotiations on the establishment of service stations in a paper factory. Describes the station equipment. Suggest legal solutions needed to conclude such agreements at the time.

PAULSBORO U.S.A.

ROCHESTER U.S.A.

WYROBY VAVUUM OIL COMPANY SĄ DO NABYCIA WE WSZYSTKICH MIEJSCOWOŚCIACH ŚWIATA”.

Poniżej umieszczono reklamę produktu Gargoyle „Mobiloil «A»”i ołówkiem parafkę.

^{83aa} Podkreślone.

⁸⁴ Podpis nieczytelny.

^{85aa} Podkreślone.

Bibliografia

Archiwa

Archiwum prywatne Jarosława Durki

Opracowania

Abramski J. (1994), *Zawiercie. Studium monograficzne*, Zawiercie.

Durka J. (2004), *Steinhagenowie – twórcy przemysłu papierniczego w Myszkowie*, „Gazeta Myszkowska” z 19.11.2004.

Durka J. (2006), *Ziemia Obiecana, czyli jak powstało miasto Myszków*, „Gazeta Myszkowska” z 21.07.2006.

Miroszewski K., Durka J., Nita M, Związek J. (2010), *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*, Myszków.

Nita M. (1998), *Fabryka papieru w Myszkowie w latach 1894-1939*, „Przegląd Papierniczy”, nr 8.

Rocznik Polskiego Przemysłu i Handlu (1932) , oprac. T. Szober, Warszawa.

Rydygier H. (1978), *Historia Fabryki Papieru w Myszkowie oraz „S.A. Steinhagen i Saenger, Fabryki Papieru i Celulozy”*, „Przegląd Papierniczy”, nr 5.

Steinhagen M. E. (2003), *Krushowie, Knothowie i Steinhagenowie – twórcy przemysłu włókienniczego i papierniczego w Polsce i ich wpływ na infrastrukturę i rozwój kulturowy Pabianic, Tomaszowa Mazowieckiego i Myszkowa*, [w:] *Rola przedsiębiorców i bankowców w kształtowaniu kultury miejskiej w Polsce XIX-XX w.*, red. G. Grabowska, A. Stawarz, Rybnik-Warszawa 2003.

Steinhagen M. E. (2003), *Krushowie. Historia rodu*, Łódź.

Steinhagen M. E. (2005), *Steinhagenowie. Historia ze smakiem*, Warszawa.

Strony internetowe

Mobil Corporation, [w:] <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/386773/Mobil-Corporation#ref253079> [dostęp 21.07.2014 r.].

Skorupski J., *Standard-Nobel w Polsce S.A.*, [w:] *Wirtualne Muzeum Papierów Wartościowych. Akcje polskie*, http://muzeum.waw.pl/data/ap040_info.html [dostęp: 20.07.2014 r.].